

Лук'янчук, Георгій. «Кінець ідилії»...
«Гнані і голодні»...
«Гробовище»... [Те
кст]

: виставка «Слово, обірване у Биківні» //
Слово просвіти. – 2018. – 26 квіт.-2 трав. (№ 17). –
С. 5 : фото.

**«Кінець ідилії»... «Гнані і
голодні»... «Гробовище»...**
*Виставка «Слово, обірване у
Биківні»*

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

Покоління “Розстріляного
Відродження” — митці, котрі
яскраво заявили про себе у
1920—1930 рр., та згодом їх
знищив сталінський режим під час
Великого терору. Їхня творча
діяльність супроводжувалася

появою великої кількості літоб'єднань, газет, часописів, вечорів, інтелектуальними дискусіями з приводу майбутніх шляхів розвитку української літератури зокрема та долі України загалом... Найвпливовішим із літоб'єднань був “Гарт”, згодом перейменований на “ВАПЛІТЕ”, лідером якого був Микола Хвильовий — автор знаменитого “Геть від Москви! Дайош Європу!”.

У 1937—1938 роках Україною прокотилася нова хвиля арештів і розстрілів, санкціонованих Сталіним. На цей період, названий

Великим терором, припадають наймасовіші страти української інтелігенції, а найбільше — українських письменників, яких судили за сфальсифікованими звинуваченнями у шпигунстві, антирадянській пропаганді чи контрреволюційній діяльності. Про трагічну долю 28 представників “Розстріляного Відродження” розповідає виставка “Слово, обірване у Биківні”, яка відкрилася 20 березня у Музеї книги і друкарства України і працюватиме тут до 22 квітня. В експозиції — унікальні фотографії, документи, автографи, книги, серед яких і прижиттєві видання,

поета і прозаїка Миколи Борисова,
письменника й перекладача
Олександра Соколовського,
драматурга, автора відомої п'єси
“Холодний яр” Якова Водяного,
літературного критика і журналіста
Михайла Биковця, сатирика Івана
Ковтуна, поетеси Юлії Пастушенко,
прозаїків Івана Кириленка,
Анатолія Патяка, Віталія Чигиринна.
Разом із ними у Биківні знайшли
свій останній спочинок
письменники Михайль Семенко,
Майк Йогансен, Володимир
Ярошенко, Андрій Михайлюк, Іван
Маловічко, Мирослава Сопілка,
Вероніка Черняхівська та багато
інших видатних майстрів слова...

Глибоко символічними за назвами, навіть за волею самих фізично знищених комуністичним режимом авторів, є представлена на виставці їхня літературна творчість: “Кінець ідилії”... “Гнані і голодні”... “Гробовище”...

17 березня 1937 року заарештували Миколу Борисова, письменника малознаного, попри свої таланти. Не кожному випадає бути водночас українським і російським прозаїком, а ще драматургом, перекладачем,

сценаристом. До того ж він — автор першого в Україні пригодницького фільму “Укразія”, який мав великий успіх і його представляло ВУФКУ на Паризькій міжнародній виставці 1925 року. Жодних шансів уціліти сину дворянина у більшовицькому СРСР фактично не було. У чому звинуватив НКВС Миколу Борисова? У членстві в абсурдній за назвою “контрреволюційній троцькістській організації серед есперантистів”... Протоколи допитів, що збереглися в архівно-кримінальних справах, часто демонструють заздалегідь узгоджені тексти, штамповані, наче

написані під копірку, запитання, відповіді й зізнання, які вибивали тортурами. Інколи під час роботи з документами дослідники бачили на аркушах краплі крові тих, кого катували. В оприлюднених Галузевим державним архівом СБУ матеріалах є довідки про смерть заарештованих у тюремних лікарнях із діагнозами “черепно-мозкова травма”, “кровотеча внутрішніх органів”, що свідчить про жорстоке побиття людей у застінках НКВД у період Великого терору 1937—38 рр., кількість жертв якого сотні тисяч. Про це під час відкриття виставки розповіла заступник директора з

наукової роботи Національного історико-культурного заповідника “Биківнянські могили” Тетяна Шептицька. Фізичні методи впливу були дозволені й санкціоновані на найвищому рівні... Дехто, як Михайль Семенко, основоположник і теоретик українського футуризму, не витримував катувань і обмовив себе у всьому, що йому “інкримінували” його кати зі сталінського НКВД. За три дні до свого арешту поет-експериментатор проводив у Києві творчий вечір. Оскільки він постійно мешкав у Харкові, то енкаведисти підготували два

ордери на його арешт. Звинувачення були абсурдними — у членстві в Українській націоналістичній фашистській організації, якої ніколи не було, у плануванні замаху на секретаря ЦК КП(б)У Косіора, у намаганнях повалити радянську владу за допомогою “німецьких фашистів”. Зломлений фізично й морально, Михайль Семенко визнав себе терористом і в розквіті сил, у 44 роки, був розстріляний 23 жовтня 1937-го.

Мужньо витримав катування й приниження Майк Йогансен, автор

пригодницького роману “Пригоди Мак-Лейстона, Гаррі Уперта та інших”, що протягом лише одного року витримав аж десять перевидань загальним накладом 100 тисяч примірників.

Звинувачений в “українському націоналізмі” й прагненні відірвати Україну від СРСР, на запитання, хто залучив його до “терористичної організації”, він називав імена людей, яким уже не можна було зашкодити — Михайла Грушевського і Миколи Хвильового, який 1933-го в атмосфері шаленого цькування покінчив життя самогубством. Письменників, про яких розповідає

ця виставка, вбивали тричі:
спочатку морально, потім фізично,
потім знищували пам'ять про них,
— наголосила Тетяна Шептицька.
Їхні імена забороняли згадувати, а
твори не вивчали. Тож важко було
знайти навіть портрети
розстріляних літераторів. Історик
розповіла, що єдиним зображенням
малознаного й досі, проте
талановитого прозаїка,
драматурга, перекладача і
сценариста Миколи Борисова,
котре вдалося знайти — є фото в
газеті. Пожовкла вирізка міститься
в кримінальній справі літератора...

Зі смертю Михайля Семенка,
Майка Йогансена та інших
знищених письменників втрачено
цілі напрями в літературі, культурні
пласти, а з ними і частку
культурного коду нації. А зі
знищенням поетки, перекладачки
Вероніки Черняхівської, доньки
письменниці Людмили
Старицької-Черняхівської, онуки
одного з корифеїв українського
театру, автора драми “Ой не ходи,
Грицю, та й на вечорниці”,
історичного роману “Оборона Буші”
та інших відомих творів Михайла
Старицького, згинув навіки ще й
видатний український рід. Вероніка
бачила і чула Миколу Лисенка,

Михайла Грушевського, Лесю Українку, Бориса Грінченка, Михайла Коцюбинського, Івана Франка, котрі приходили до її діда, і які вплинули на її життя і творчість. Заарештували Черняхівську, що знала давньогрецьку, латину, німецьку, французьку, англійську, російську мови, на початку січня 1938 року за звинуваченням у шпигунстві на користь Німеччини. До вищої міри покарання її засуджено 22 вересня, того ж дня вирок виконано. В НКВС приховували страти, тож родичам поетки не повідомили про те, що її розстріляли. На виставці

представлено два красномовних документи, що свідчать про лицемірство й нелюдську жорстокість сталінських каральних органів — виписка з акту розстрілу, датованого 22 вересня 1938-го, і відповідь керівника в'язниці батькам Вероніки, яким у січні вже наступного року повідомляли, що їхня донька “больная и отказалась принимать посылку, так как считает, что она не ее”. Згодом у НКВС родичам поетки сказали, що її відправили у Сибір. Мати Вероніки, 72-річна Людмила Старицька-Черняхівська, вирушила туди, шукаючи на безмежних просторах, у режимних таборах,

свою доньку. А коли ні з чим повернулася до Києва, то застала вдома помираючого чоловіка...

На відкритті виставки, що відбувається за сприяння Українського інституту національної пам'яті, Галузевого державного архіву СБУ і видавництва "Смолоскип", прозвучали не лише трагічні історії митців, котрих знищували за їхній талант і невміння бути непомітними, сірими, а й поезії репресованих Миколи Скуби, Івана Маловічка, Михайля Семенка та Майка

Йогансена.